

oude kerk

christian boltanski

Na
Christian Boltanski

Een begraafplaats bezoek je niet om iemand terug te vinden, maar om zijn of haar afwezigheid te ervaren. In de Oude Kerk, met haar talrijke grafzerken, stelt Christian Boltanski vragen die voor iedereen herkenbaar zijn omdat ze over de tijdelijkheid van het leven zelf gaan. Boltanski: 'In zekere zin doe ik aan voorouderverering. Drie generaties na ons zijn we vergeten. Haast niemand herinnert zich zijn eigen over-over-grootvader. Wie was hij, wat is er van hem geworden?'

NA is een tentoonstelling waarin de kunstenaar je uitnodigt om de zoektocht aan te gaan, afwezigheid te ervaren en om onze voorgangers te herdenken. Op de graven zijn zwarte tombes geplaatst van verschillende hoogte. De omspanning beweegt traag door de wind van ventilatoren. De tombes bepalen jouw route door de kerk, en zorgen ervoor dat je verschijnt en verdwijnt, net als de overige mensen in de ruimte. Sculpturen met loden jassen en een lamp als hoofd vragen je naar de manier waarop de dood intrad. In het koor worden zacht de namen van de 8000 mensen gefluisterd die van de 15e tot de 19e eeuw hier begraven werden. In een zwarte doos kun je zelf ook een aantal namen influisteren en bijdragen aan het immateriële monument voor de verdwenen mens.

De tentoonstelling kan later nogmaals worden uitgevoerd wanneer Boltanski's eigen leven tot een einde is gekomen. Want net als een componist kan een kunstenaar ervoor kiezen om zijn werk opnieuw te laten uitvoeren wanneer hij er niet meer is. In de laatste fase van zijn leven kijkt ook de kunstenaar zelf voorbij zijn eigen bestaan.

Met zijn werk bevraagt Christian Boltanski (Parijs, 1944) het leven en sterven van anonieme personen en groepen wier geschiedenis aan het vervagen is. In de Oude Kerk worden betekenissen uit het verleden opnieuw tegen het licht gehouden door kunstenaars. Met hun werk voegen ze nieuwe pagina's toe aan de (kunst)geschiedenis.

Ik ben altijd bezig geweest met het idee van verdwijnen



JG: Ik meen dat je me vertelde dat je al een herinnering hebt van de Oude Kerk, omdat je in Amsterdam was in 1987? CB: Ja, in 1987 heb ik een groepstentoonstelling [Century 87, red.] gemaakt op een andere historische plek in Amsterdam. Ik vond de Oude Kerk zeer mooi, maar ook erg leeg. Dat is wat ik me herinner aan deze plek, de leegte. Toen ik in 2016 terugkwam, wilde ik een oplossing vinden... omdat ik sinds kort veel nadenk over doodgaan. Het feit dat de Oude Kerk een begraafplaats is, is heel interessant voor mij op dit moment. Als je aankomt op zo'n plek, zie je in eerste instantie alleen problemen. Het feit dat je niets aan de muur kunt hangen, bijvoorbeeld, of dat er daglicht is, maar je moet ook rekening houden met alle verschillende betekenissen van deze plek.

JG: Er zijn hier 20.000 mensen begraven...

CB: Ja, en dat is waarom ik denk dat de belangrijkste betekenis van deze plek is dat het een begraafplaats is. Er zijn ook begraafplaatsen in Japan, maar daar begraven ze as, geen lijken. Het is een soort 'ready place' – dat betekent in Japan misschien iets anders – maar ja, het is een 'ready place'. Hier zijn al die stoelen en vroeger was het katholiek, dus al vol met relikwieën. Wat ik tot stand wil brengen is een ervaring. Soms, als een deur van een gebouw openstaat, ga je naar binnen en zie je misschien wat dingen. En hoewel je niet begrijpt wat voor een plek het is, of wat er is gebeurd, krijg je toch het gevoel dat er iets belangrijks heeft plaatsgevonden. Je weet dat een kerk een plek is om na te denken, om tijd in stilte door te brengen, en als je klaar bent ga je terug naar de stad met de auto's, de winkels en je leven.

JG: Het is een moment in de tijd.

CB: Ja, het is een moment, en je begrijpt het niet en dat hoeft ook niet, maar je voelt dat er iets belangrijk was. En dat is wat ik probeerde te doen in de Oude Kerk. Het is een wederopleving voor de kerk. Het ergste zou zijn als een bezoeker zou zeggen: 'O, er is een tentoonstelling van een post-conceptuele kunstenaar en het is vreselijk omdat hij de kerk heeft vernield.' Als deze tentoonstelling goed uitpakt, denk ik dat mensen het niet zullen ervaren als een tentoonstelling, maar eerder als een soort religieus feest.

JG: In de Oude Kerk zie je grafzerken en onder elke steen ligt een persoon. Het heeft een collectief aspect en een individueel aspect. CB: Deze mensen zijn, of worden, vergeten. Ze zijn al dood, en omdat de meeste van hen anoniem zijn en ze niet allemaal namen hebben, kan niemand zich herinneren wie ze waren. Ik probeer vooral dit aspect van de ruimte te respecteren. Alle steden in Europa zijn begonnen met kleine botten van een heilige. Daarna maakten ze grote kerken waar mensen heengingen om te bidden en vervolgens werden de steden rijk. Nu is het museum een soort nieuwe kerk, waar mensen kunst aanbidden. Soms worden monumenten vernietigd en namen verwijderd. En dan kunnen we ons het verleden niet meer herinneren. Maar soms zijn monumenten zo afschuwelijk in een stad, ik vind woorden beter. Wat ik daarom wil is dat mensen iets geven of achterlaten. Mensen die een moment van hun leven opgeven om iets te doen. Om een soort monument te maken, niet van steen, maar met hun stem.

JG: Gedurende je leven heb je over heel de wereld enorme installaties gemaakt die vaak een onderdeel werden van de collecties van grote musea. Nu ga je een werk maken dat compleet zal worden verwijderd na de show. Is dit een nieuwe fase? CB: Ik denk dat ik altijd bezig ben geweest met het idee van verdwijnen. Eerst over het idee dat mijn kindertijd verdween. Toen was er een tweede periode, die te maken had met het collectief geheugen. En nu is er een derde periode, waar ik ben teruggekeerd naar mijn eigen geheugen. Kunstenaars praten hun hele leven over hun problemen, we leggen het alleen anders uit op verschillende momenten. De werken van deze tentoonstelling worden dan wel vernietigd, maar ik zou ze opnieuw kunnen maken. En op andere manieren zullen ze toch overleven. Nu probeer ik een mythe te creëren. Mijn volgende werk is een grote geluidsinstallatie in Patagonië, waar ik met walvissen ga praten. Maar niemand zal het zien, omdat het een zeer afgelegen plek is. Misschien zal mijn naam vergeten worden in de mythe, maar het verhaal van een man die met walvissen probeerde te praten zal blijven bestaan. Hetzelfde geldt voor het verhaal van een verzamelaar in Tasmanië die de rechten heeft gekocht om mijn studio dag en nacht te filmen tot ik er niet meer ben². Je hoeft niet in Tasmanië te zijn, maar je weet dat er een man in Tasmanië op dit moment naar ons kijkt door de vier camera's om ons heen. Dat is genoeg. Wat interessant is, is de mythe van een man die het leven van een ander kocht, en alle momenten uit zijn leven verzamelt.

‘Wat ik wil is dat mensen iets geven of achterlaten. Mensen die een moment van hun leven opgeven om iets te doen.

JG: Is dat waarom je de weddenschap hebt geaccepteerd? Omdat je er een sterke mythologie achter ziet? CB: Absoluut. Ik wil verhalen creëren die sterker zijn dan het object.

JG: En deze tentoonstelling? Zou het oké zijn, als een curator over 10 tot 15 jaar zou denken: 'Laten we dat nog eens doen'? CB: Ja, dat zou zeker kunnen. Ik speel nu mijn eigen muziek, maar mensen mogen mijn muziek blijven spelen als ik er niet meer ben. En zo hoort het, want als iemand mijn muziek speelt, mooie muziek, is dat een reïncarnatie van de musicus. En ik hoop dat het een Boltanski zal zijn, gespeeld door Jacqueline Grandjean en dat mensen dan zeggen: 'O, waarom speelt ze dat stuk niet nog een keer?'

En dan, na een tijdje, zou iemand anders het stuk weer kunnen spelen.

JG: Tijden en context veranderen, en leiden naar andere uitkomsten. CB: Absoluut. Als je een theatervoorstelling ziet en er is een nieuwe regisseur, is dat dezelfde voorstelling, maar toch niet helemaal. Elke keer dat je een Mondriaan en een Malevitsj ziet in dezelfde zaal van een museum, creëer je een nieuw werk met de context. De werken in deze tentoonstelling zullen worden vernietigd en worden dan deel van het collectief geheugen. Als we het hebben over mythologieën... tegenwoordig kunnen we dezelfde Van Gogh 5.000 keer maken, précies hetzelfde. Het is mogelijk in iedere museum ter wereld een Van Gogh te tonen. Maar het zou toch niet hetzelfde zijn, omdat een schilderij van Van Gogh iets religieus is, het is een mythe. Je moet naar Amsterdam gaan, uren wachten in de regen voordat je in het museum dichtbij het heilige object kunt komen. En het is niet omdat het schilderij zo mooi is, het gaat om iets religieus, het is een soort mythologie.

JG: ... en de mensen die wachten zijn hedendaagse pilgrims. CB: Ja. Het is niet het schilderij dat belangrijk is, het is het verhaal en de mythe eromheen. Ik ben niet religieus, maar ik ben wel erg geïnteresseerd in religie. Ik denk dat er een slot is, en iedereen zoekt op zijn of haar eigen manier naar een sleutel om de deur te openen. Maar er is niet één sleutel die past, misschien bestaat er geen sleutel die past. Geen enkele sleutel is beter dan een ander. Maar bestaan als mens betekent dat je probeert de sleutel te vinden. En op die manier zijn we allemaal religieus, misschien niet op de manier van geloven in god, maar we zoeken allemaal naar de sleutel. Ooit maakte ik een kunstwerk terwijl ik werkte met een kleine gemeenschap in de woestijn van Chili, en er was een man die de taak had om te zoeken naar de sleutel. Toen realiseerde ik me: ik ben geboren in Parijs en ben kunstenaar geworden, maar als ik hier was geboren had ik zijn baan gehad. Ik zou deze sjamaan zijn. En als ik in de 19e eeuw in Oekraïne geboren was, was ik een rabbijn geweest. Uiteindelijk is het allemaal hetzelfde: elk van deze mensen stelt vragen over het leven en zoekt naar de sleutel. Het verschil is misschien dat sommigen denken dat ze de juiste sleutel hebben gevonden. Terwijl ik weet dat er geen juiste sleutel is, er zijn geen juiste antwoorden.

‘Ik wil verhalen creëren die sterker zijn dan het object’

JG: Hoe werkt dat als kunstenaar? CB: Ik word altijd verrast, omdat er overal mensen zijn die van mij houden. Ik denk dat ze van mij houden als een soort predikant. Soms geloof ik dat je als kunstenaar een spiegel voor je gezicht hebt, en iedereen die naar je kijkt, ziet zichzelf. Dit is wat kunst zo uniek maakt, je hebt het alleen over jezelf, maar iedereen zal naar je werk kijken en zichzelf herkennen in dat werk. Ik denk dat we alleen kunnen praten over dingen die de ander al weet. Als ik je vertel dat ik hoofdpijn heb, begrijp je dat. We kunnen alleen communiceren over dingen die de ander al weet. Als kunstenaar laat je dingen zien die iedereen kent, maar die ze misschien nog niet voelen. Als je dit op de beste manier laat zien, begrijpen zij hun eigen hoofdpijn beter. Iedereen die dan naar een kunstwerk kijkt zal zeggen: 'Ja! Hoe wist hij dat over mij?' Dat is wat ik denk dat we kunnen doen als kunstenaars. En dat zit altijd tussen het persoonlijke en het collectieve in. JG: Hoe verandert collectiviteit in ons digitale tijdperk? CB: Computers hebben zoveel veranderd, als je wilt weten wat er gebeurt in New York kun je kijken naar een computerscherm, dat is alles. Je hoeft er niet heen te gaan of er te wonen. Je kunt in een kleine stad blijven en toch alle informatie krijgen die je wilt. Ik denk dat dat veel heeft veranderd, ook voor kunstenaars. Je kunt mensen raken die zo ver weg zijn en je zult ze nooit ontmoeten in het echt. Ik heb een werk gemaakt dat storage memory heet – mensen kunnen zich online abonneren en krijgen dan mijn korte video momenten.

JG: Via christian-boltanski.com

CB: Ja, het is een stom klein ding. Ik ben er nu mee gestopt. Mijn idee was om mensen te raken die ver weg waren en ik kan me voorstellen dat iemand in een klein dorp in Cambodja dit kleine visuele fragment deelt. Ik vond het leuk dat hij een connectie kon hebben met mij. Maar in feite kun je dat doen met Facebook en dan hoeft je niet te betalen. Maar het idee was om mensen te raken die ver weg waren en die ik nooit zou kennen, maar waar ik een connectie mee heb die de computer mogelijk maakt. Ik hoop dat ik wat meer tijd zal hebben om dingen uit te leggen aan mensen. JG: Je vertelde me dat je meer gefocust bent op de immateriële kant van je werk. Hoe verhoudt zich dat tot je eigen leven?

CB: Praten over doodgaan is een soort taboe in onze tijd. Zelf weet ik niet hoe ik dood zal gaan en ik weet niet hoe ik dood zou willen gaan. Ik denk dat ik langzaam dood zal gaan, maar ik weet het niet precies. Vroeger ging je dood met je familie om je heen en kon je praten met iedereen en dingen uitleggen... er was een soort ceremonie rondom het feit van doodgaan. Maar nu ga je dood in een ziekenhuis, er is niemand en na een paar dagen zeggen de dokters, 'Oké we stoppen' – en dat is het dan. Wat ik het ergste vind in onze tijd is dat we ons schamen om te praten over doodgaan. En dat we het compleet negeren. Als je vroeger, toen ik jong was, je ouders verloor, kreeg je een zwart teken. Nu zou het compleet onmogelijk zijn om een zwarte stropdas of zoiets te dragen als teken dat je je ouders kwijt bent geraakt. Daar hoor je niet over te praten. Er is een mooi verhaal over Andy Warhol. Hij hield van zijn moeder en toen ze doodging – hij ging vaak naar feestjes met zijn moeder – vroegen mensen, waar is je moeder? Waarom is ze niet hier? Wat is ze aan het doen? En dan zei hij, o, ze is heel gelukkig

op het platteland, omdat het te ingewikkeld was om te zeggen dat ze was doodgegaan en hij zeer ongelukkig was omdat ze dood was gegaan, want wat kun je zeggen? En om te vertellen dat iemand waar je van hield is doodgegaan is bijna onbeleefd. Het is bijna onbeleefd om er oud uit te zien: ik was in een geweldige mooi gedeelte van New York en dacht daar een meisje van 20 jaar te zien, tot ik op het laatste moment zag dat ze 80 was. Je mag tegenwoordig niet meer oud worden, of praten over doodgaan, we verwerpen dat allemaal. Doodgaan is iets om je voor te schamen. In ieder geval heb ik gewonnen van de Tasmaanse gokker. Volgens zijn berekening had ik twee maanden geleden moeten overlijden, dus ik heb gewonnen, ik weet niet voor hoelang, maar ik heb gewonnen...

^[1] Door de hoge landprijzen, gemiddeld 2 miljoen yen voor een graf, worden er nu 'graf appartementen' aangeboden, waar graven ter grootte van een locker kunnen worden gekocht. Sommigen hebben zelfs een touchscreen met een foto van de overledene, berichten, stamboom, enzovoort.

^[2] CB verkocht in 2009 zijn leven aan David Walsh, een gokker en de oprichter van het Museum of Old and New Art (MONA) in Tasmanië. Walsh betaalt een maandelijks bedrag om het atelier van de kunstenaar 24 uur per dag te filmen en de beelden live naar het museum te zenden. Als CB ouder wordt dan 73, zal Walsh meer betaald hebben dan het werk waard is en verliest hij de weddenschap. Als CB doodgaat voor hij 73 is, zal Walsh het werk gekocht hebben voor minder dan de vooraf besproken waarde, en heeft hij gewonnen. Walsh staat erom bekend dat hij altijd wint.

Christiaan Boltanski (Parijs 1944) is geïnterviewd door Jacqueline Grandjean (directeur Oude Kerk), 2017.

 Rondleiding Wij je meer weten over de tentoonstelling van Boltanski in het oudste gebouw van Amsterdam? Boek een verdiepende rondleiding via educatie@oudekerk.nl.	 Come Closer 19 januari, 16 februari, 16 maart en 20 april 18.00 – 19.30 uur Het publieksprogramma come closer betreft je op een actieve manier bij de tentoonstelling en gaat dieper in op thema's uit Boltanski's werk, zoals ver-gankelijkheid en persoonlijke mythevorming. Hoe herinneren we en hoe kunnen we vergeten? Deze vragen staan centraal tijdens vier verrassende momenten op iedere derde vrijdag van de maand. Met kunst, filosofie en rituelen staan we stil bij bijzondere personen, dieren en dingen die in de vergetelheid zijn geraakt maar onze aandacht verdienen.	 Educatie Hoe zou je jezelf of een ander willen herdenken? Onder de noemer My Monument gaan we aan de slag met herinneringen, levenservaring en nagedachte-nis. Dit programma is speciaal ontwikkeld voor middelbare scholieren. Meer informatie op www.oudekerk.nl/educatie of mail naar educatie@oudekerk.nl.	 Colofon Curator Jacqueline Grandjean Productent Richard Palgrin Communicatie Emma van Wolferen Public programmie Jacob Lekkertker (courtaanspreker), Michiel van Iersel & Radna Rumpung (coördinatrice), Mirjam van Berden (educatie), Technisch coördinator Finbar van Wijk Vertaling in Other Words Grafisch ontwerp studio Hendriksen	 FONDS21 Met dank aan alle mensen die hun stem of jas hebben geleend ter realisatie van de tentoonstelling FONDS21 Fonds voor Kunst Zabawas ZelfhetArt
---	---	--	---	--

IV. Le Manteau
site-specifiek, gebaseerd op eerder werk
uit 2000
jas, gloeilampen, draad

Een jas is bevestigd aan het houten hek van het koor. De gloeilampen eromheen creëren een spookachtige sfeer. De jas was het eigendom van een individu. Een persoon. De jas kan van iedereen zijn, ook van jou.

IXb.
De Oude Kerk telt 2.500 grafstenen. Sinds de middeleeuwen werden mensen hier begraven. In het koor hoor je zachte stemmen de namen van de begraven personen fluisteren. Maar het zijn niet slechts namen; er is iemand bij die graag reisde, iemand die ongeletterd was, iemand wiens vader jong stierf. Na het leven blijft de naam achter als primair bewijs van het bestaan.

I. Les Appareils
site-specifiek 2017
hout, donker plastic folie
(verspreid door de ruimte)
Boltanski liet zich inspireren door de 2.500 grafstenen in de Oude Kerk en ontwikkelde een ongelijkmatig landschap van tombes waarvan de uitrichting en ooppropte. Omdat je de ruimte nu niet kan overzien, raak je elkaar soms kwijt. Je verschijnt en verdwijnt. De ingreep is radicaal omdat de architectuur van de Oude Kerk horizontaal is gewijzigd en doordat de zichtlijnen (de gotische architectuur) worden afgesneden door de tombes.

WC

IXa.
In een eigentijdse biechtstoel fluister je een aantal namen in van mensen die er niet meer zijn en in de Oude Kerk begraven liggen. Als je fluistert verdwijnt het timbre waardoor alle stemmen, van zowel mannen als vrouwen, hetzelfde klinken. Als bedankje voor jouw tonale, immateriële bijdrage krijg je van de kunstenaar een bewijs van zijn dankbaarheid. De opnamen van het gefluister worden gedurende de tentoonstellingsperiode afgespeeld in het koor.

II. Prendre la Parole
site-specifiek, gebaseerd op eerder werk
uit 2005
hout, lamp, draad, donkere wollen jas
(verspreid door de ruimte)
Prendre la Parole (2005) is een installatie bestaande uit eenvoudige constructies die jassen dragen zodat ze op mensen lijken. Als je dichterbij komt, wordt een vraag gesteld: Vertel eens hoe je geleefd? Elke sculptuur stelt een vraag die betrekking heeft op jouw persoonlijke manier van leven en sterven.

IX. Disparus
nieuw werk, 2017
In het werk van Boltanski speelt de relatie tussen object en subject altijd een grote rol. De verhouding tussen naam en persoon is even zo belangrijk.

IXc.
Tussen 1396 en 1865 zijn er ongeveer 20.000 mensen begraven in de Oude Kerk. In een boekje verkrijgbaar bij de entree staan de 8000 namen van de begraven personen die tot op heden bekend zijn.

X. na
posters in de publieke ruimte
nieuw werk, 2017
In de Amsterdamse cafés in de omgeving van de Oude Kerk hangen zwarte posters waarop alleen het woord NA is te lezen. De posters zijn door de stad verspreid om vragen en ideeën op te roepen over dit ongemakkelijke woord.

VIII. Animatas Blanc
site-specifiek, 2017
videoprojectie en geluid
In het verlaten en besneeuwde landschap van Quebec plaatste de kunstenaar 800 Japanse bellen op lange stokken in de grond. De bellen rinkelen in de wind. De naam van deze film 'animatas' refereert aan de altaren die de oorspronkelijke bewoners van Amerika langs de kant van de weg bouwden om hun doden te eren. Het zachte gerinkel van de bellen omschrijft de kunstenaar als het geluid van de ziel. Het verloop van het daglicht in de kerk bepaalt de zichtbaarheid. Als het donker is, is de gehele film zichtbaar. Bij veel daglicht hoor je alleen het gerinkel.

VI. Autel
site-specifiek, gebaseerd op eerder werk uit 1989
bloemen, plastic folie
De kunstenaar heeft bloemen geplaatst op de plek waar in de Rooms-Katholieke periode (1306-1576) van de Oude Kerk het altaar stond. De bloemen gedenken de overledenen die hier al eeuwenlang begraven liggen. Tegelijkertijd maken ze ons in het hier en nu bewust van de tijd die achter ons ligt. De bloemen verdrogen en in een poging ze voor de toekomst te behouden worden ze tijdens hun teloorgang bewaard in plastic folie.

VII. Attente
site-specifiek, gebaseerd op eerder werk uit 1994
15 stoelen, 15 jassen
Het is alsof de persoon die eerder op deze stoel zat even is weggelopen. Zijn afwezigheid is voelbaar, evenals de mogelijkheid dat de eigenaar van de jas terug zal komen. Hij kan immers iets hebben achtergelaten of vergeten. Met deze installatie benadrukt Boltanski de menselijke vergankelijkheid en de inspanning die het kost om vast te houden aan wat vluchtig is. Daarbij kijkt hij vooral naar de betrokkenheid van het individu bij het collectieve verhaal dat leven, geschiedenis en denken heet.

III. Crépuscule
site-specifiek, gebaseerd op eerder werk uit 2015
300 gloeilampen, draad, tijdslot
Via draden zijn 158 lampen – het aantal dagen van de tentoonstelling – aan elkaar gekoppeld. De lampen liggen op de vloer. Naarmate de tijd vordert schakelt elke dag om twaalf uur 's middags één lamp automatisch uit, totdat alle lichten gedoofd zijn op de laatste dag van de tentoonstelling.
De lampen bij het grafmonument van burgemeester De Graeff en zijn familie roepen de vraag op wanneer onze menselijke energie geheel verdwenen is. Is dat bij fysieke afwezigheid, of wanneer niemand meer over ons praat of aan ons denkt?

ORGEL

ENTREE

Deel jouw ervaring #mymonument

24 nov 2017 – 29 apr 2018
oudekerk.nl